

Danuta Janicka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Moderne deutsche Strafrechtsdenker,
red. Thomas Vormbaum, Springer,
Berlin–Heidelberg 2011, ss. 379

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2013.026>

Trudno byłoby przecenić znaczenie nauki niemieckiej dla rozwoju współczesnego prawa. Dotyczy to również prawa publicznego i ściślej – karnego. Na dowód wystarczy, jak się wydaje, przypomnieć tylko kilka postaci: Paula Johanna Anselma von Feuerbacha – autora koncepcji przymusu psychologicznego, Karla Bindinga – twórcę oryginalnej teorii norm, Franza von Liszta – ojca szkoły socjologicznej, Gustava Radbrucha – neokantystę, kreatora idei o „ustawowym bezprawiu”, Hansa Welzla – autora finalnej koncepcji czynu.

Tytuł recenzowanej pracy – *Nowocześni niemieccy myśliciele prawa karnego* – nie wskazuje jednak bezpośrednio na to, że mamy tu do czynienia po prostu z wyborem pism niemieckich filozofów prawa i uczonych prawa karnego. Wprawdzie przy nazwisku Thomasa Vormbauma odnotowano słówko „redaktor”, lecz zabrakło podtytułu wskazującego na charakter książki, która jest po prostu znakomitym zbiorem tekstów źródłowych, uzupełnionym o bardzo bogaty aneks bibliograficzny. Profesor T. Vormbaum jest znawcą prawa karnego, a zwłaszcza jego historii, autorem licznych monografii, opracowań i materiałów źródłowych do dziejów niemieckiego prawa karnego XIX–XX w. oraz twórcą znanego podręcznika akademickiego – wprowadzenia do nowoczesnej doktryny prawa karnego: *Einführung in die moderne Strafrechtswissenschaft* (wyd. 2,

Heidelberg–Berlin 2011). Oficyna wydawnicza, która opublikowała recenzowaną pracę – Springer, reklamuje ją jako uzupełnienie wspomnianego podręcznika. Jest to zgodne z zapatrywaniem samego redaktora, który jasno pisze o stworzeniu książki z myślą głównie o studentach. Z góry należy powiedzieć, że to nazbyt skromna deklaracja – zarówno dokonany wybór źródeł, jak i zwłaszcza wszechstronna bibliografia sprawiają, że recenzowana praca jest podstawą dla każdego, kto chce badać niemiecką doktrynę prawa karnego. Należy zaznaczyć, że T. Vormbaum jest jednym z najbardziej zaangażowanych wydawców historycznych tekstów prawnych w Niemczech¹. Źródła z zakresu nowożytnej historii prawa karnego opublikował po raz pierwszy równo 20 lat temu jako *Texte zur Strafrechtstheorie der Neuzeit* (2 tomy, Baden–Baden 1993). Spotkały się one, zwłaszcza w Niemczech, z życzliwym przyjęciem recenzentów oraz czytelników². Już po kilku latach ukazało się ich drugie wydanie, tym razem zatytułowane *Strafrechtsdenker der Neuzeit* (Berlin 1998). Praca będąca przedmiotem niniejszej recenzji stanowi zatem właściwie trzecie wydanie wybranych przez T. Vormbauma źródeł, ograniczone tym razem do autorów niemieckich.

Musi być coś perfekcyjnego w wyborze tekstów źródłowych, skoro ukazują się one w kolejnych wydaniach, zwłaszcza w czasach, kiedy historia prawa, w tym prawa karnego, odgrywa przeważnie już tylko rolę służebną wobec podstawowych gałęzi obowiązującego prawa. Rzeczywiście, wybór T. Vormbauma stanowi nieprzeciętną, a jednocześnie wzorcową publikację³. Zawiera ona najważniejsze

---

¹ W ostatnim czasie T. Vormbaum był – razem z J. Welpem – wydawcą wszystkich 200 ustaw, które zmieniały kodeks karny w latach 1870–2000: *Das Strafgesetzbuch. Sammlung der Änderungsgesetze und Neubekanntmachungen*, t. 1–4, Berlin 1999–2002. Ponadto obok K. Rentrop został współwydawcą projektów kodyfikacyjnych z lat 1909–1996, które powstały w ramach prac nad reformą niemieckiego kodeksu karnego: *Reform des Strafgesetzbuches. Sammlung der Rechtsentwürfe*, t. 1–3, Berlin 2008.

² H. P. Glöckner, *Quellen zur neueren Strafrechtsgeschichte*, „Ius commune. Zeitschrift für Europäische Rechtsgeschichte” 1997, t. 24, s. 249–271 (zwłaszcza s. 256–258). Recenzja ta dostępna jest w Internecie: http://data.rg.mpg.de/iuscommune/ic24_gloeckner.pdf (dostęp: 30 sierpnia 2013 r.).

³ Spośród innych znakomitych wyborów źródeł do historii niemieckiego prawa karnego należy wskazać przede wszystkim starszą publikację W. Sel-

teksty z teorii prawa karnego Niemiec od końca XVIII w. aż do 1991 r. Wszystkie przytoczone fragmenty pochodzą z dzieł wybitnych filozofów i prawników, a dotyczą głównie kary i państwowej władzy karzącej. W recenzowanej pracy odnajdziemy zatem klasyczne i znane, ale także nieco zapomniane rozważania o pochodzeniu kary, jej istocie i celach, a ponadto analizy na temat treści i zakresu *iuris puniendi*, łącznie z problematyką naruszenia prawa, definicji przestępstwa, wolności woli itp. W pracy nie ma natomiast żadnych projektów ustawodawczych, aktów prawnych czy orzecznictwa⁴. Autor w umiejętny sposób dobiera lekturę dla czytelników, podając te fragmenty, które prezentują konkretne problemy natury prawnokarnej. Każdy tekst przytacza zgodnie z jego oryginalnym wydaniem, nanosząc nawet pierwotną numerację stron.

W wyborze T. Vormbauma znaleźli się wszyscy słynni i znaczący Niemcy, którzy od końca XVIII do końca XX w. wypowiadali się w sposób naukowy na temat prawa karnego. Wśród postaci na plan pierwszy wysuwają się oczywiście filozofowie: Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte, Wilhelm von Humboldt, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche. Obok nich występują najbardziej zasłużeni prawnicy: Paul Johann Anselm Feuerbach, Karl Binding, Rudolf von Jhering, Franz von Liszt, Gustav Radbruch, a dalej rząd innych poważnych dogmatyków: Ernst Ferdinand Klein, Karl Grolman, Carl Joseph Anton Mittermaier, Johann Michael Franz Birnbaum, Christian Reinhold Köstlin, Adolf Merkel, Karl Birkmeyer⁵. Wydawnictwo zamykają uwikłani w ideologię nazistowską Friedrich Schaffstein i Hans Welzel, powojenny prawnik i polityk Ulrich Klug oraz dwaj wybitni, żyjący dogmatycy prawa karnego: Claus Roxin, posiadacz 20 doktoratów honorowych

---

lerta i H. Rüpinga, *Studien- und Quellenbuch zur Geschichte der deutschen Strafrechtspflege*, t. 1–2, Aalen 1989–1994.

⁴ W pierwszej pracy T. Vormbauma z 1993 r. znalazły się dwa orzeczenia Federalnego Trybunału Konstytucyjnego.

⁵ Większość wymienionych postaci znaleźć można w monografii piszącej te słowa, zatytułowanej *Nauka o winie i karze w dziejach klasycznej szkoły prawa karnego w Niemczech w 1 połowie XIX wieku*, Toruń 1998.

z całego świata, oraz Günther Jakobs, najmłodszy uwzględniony autor. W recenzowanej pracy nie zabrakło nawet Karola Marksa⁶.

Kluczową wartością pracy T. Vormbauma jest staranne i pełne zebranie oraz wskazanie literatury przedmiotu na temat wszystkich wykorzystanych w zbiorze autorów. Bibliografia zawarta w recenzowanej pracy pozwala bez trudu odnaleźć nie tylko spożytkowane dzieło każdego z uwzględnionych filozofów i prawników niemieckich, lecz także stosowny życiorys i opracowania poświęcone danemu twórcy – niestety niemal wyłącznie niemieckojęzyczne. Wskazówki T. Vormbauma odsyłają do słowników biograficznych i prawniczych, monografii, podręczników z historii prawa, a nawet czasopism.

Każdy, kto szuka informacji z zakresu niemieckiej filozofii prawa lub dogmatyki prawa karnego, znajdzie w recenzowanym opracowaniu ciekawą lekturę, niezwykle inspirujące cytaty oraz wartościowe odesłania do dalszej literatury przedmiotu.

---

⁶ Spis treści recenzowanej pracy jest dostępny w Internecie: <http://data.rg.mpg.de/bibliothek/ToC/ToC201201/550620.pdf> (dostęp: 30 sierpnia 2013 r.).